

Актуальні питання фізичної терапії в умовах євроінтеграції України

Ершова А.О., Полковник-Маркова В.С.

Харківська державна академія фізичної культури
м. Харків, Україна

Мета: дослідження актуальних проблемних питань фізичної терапії в умовах євроінтеграції України. **Матеріал і методи:** проблемні питання фізичної терапії визначалися з використанням системного підходу, методів порівняльного аналізу наукових та практичних розробок з досліджуваної тематики, наукового спостереження тощо. **Результати:** розглянуто актуальні проблеми фізичної реабілітації в сучасних умовах, а також основні аспекти і напрями подальшого її розвитку. **Висновки:** доведено роль та значимість фізичної терапії та фізичної реабілітації в сучасних умовах, визначені шляхи наукового та практичного спрямувань фізичної терапії в умовах євроінтеграції України, які засновані на комплексному використанні сутнісно-термінологічного; організаційно-методичного; оздоровчого та лікувально-профілактичного аспектів.

Ключові слова: євроінтеграція, фізична терапія, фізична реабілітація, Україна, тенденції розвитку

Вступ. За останнє десятиріччя тенденції розвитку медицини та фізичної терапії України характеризуються помірними успіхами становлення реабілітаційного напрямку, цільовим спрямуванням якого було й залишається поетапне, відновне комплексне лікування патологічних процесів, захворювань й ушкоджень організму людини. На сьогодні в Україні існують законодавчі і нормативні документи, що визначають вимоги до проведення занять з фізичного виховання, збереження і зміцнення здоров'я молоді. При цьому наголошується, що мета цих занять – це створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини протягом життя, сприяння благополуччю, покращенню стану здоров'я, профілактиці захворювань і фізичної реабілітації (Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (Указ Президента України № 1148/2004 від 28.08.2004 р.).

Забезпечення євроінтеграційного напрямку для України пов'язано з впровадженням в лікувальну практику та практику фізичного виховання інноваційних технологій, оскільки змінюється характер медичної інформації, її обсяг.

Сучасні умови ставлять перед фахівцями з фізичної терапії завдання економічно обґрунтованого вибору методів фізичної реабілітації з максимальним клінічним ефектом. Слід зазначити, що сьогодні в Україні не в достатній кількості висвітлено та досліджено таке поняття як фізична реабілітація у якості цілісної, загальної теоретичної й практичної системи знань, вмінь та навичок. Необхідність застосування комплексного підходу обумовлює можливість розширення меж застосування сучасних методів дослідження та розгляд поняття «фізична реабілітація» через призму його комплексної систематизації, що потребує перш за все виявлення сучасних тенденцій та розкриття актуальних питань розвитку фізичної реабілітації в умовах євроінтеграції України [1; 2; 3].

Мета дослідження. Метою є аналіз та систематизація актуальних проблемних питань фізичної терапії в умовах євроінтеграції України

Матеріал і методи дослідження. Проблемні питання фізичної терапії визначалися з використанням системного підходу, методів порівняльного аналізу наукових та практичних розробок з досліджуваної тематики, наукового спостереження тощо.

Результати дослідження та їх обговорення. Фізична терапія, ерготерапія (Фізична реабілітація) покращує якість лікування, прискорює процес відновлення функцій органів та систем, повертає працездатність, допомагає хворому розвинути навички самообслуговування, у випадках інвалідності пристосуватися до максимально активного життя у нових умовах, що відбулися внаслідок хвороби чи травми, а також до більш повної інтеграції в усі сфери його діяльності.

Формування фізичної реабілітації як окремої галузі професійної підготовки фахівців почалося у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю в Україні, Польщі, Росії, Білорусі, Литві в 90-х роках минулого сторіччя. Протягом цього періоду відкрито спеціальності і створено або реорганізовано (з кафедр лікувальної фізкультури) кафедри з підготовки фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

На наш погляд, проблема фізичної терапії в умовах євроінтеграції України передбачає аналіз таких аспектів:

- 1• сутнісно-термінологічного;
- 2• організаційно-методичного;
- 3• оздоровчого та лікувально-профілактичного.

Розглянемо їх детальніше.

1. Сутнісно-термінологічний аспект проблеми фізичної терапії в умовах євроінтеграції України.

Дослідження з термінологічних питань науковця зі Львівського державного університету фізичної культури А.М. Герцика допомогли розкрити вітчизняне тлумачення термінів «фізична реабілітація» і «фахівець з фізичної реабілітації», а також виявили подібність між національним трактуванням терміну «фізична реабілітація» та інтернаціональним трактуванням терміну «фізична терапія» (physical therapy). Було виявлено, що словосполучення «фізична реабілітація» не використовується в економічно розвинутих країнах як назва галузі чи спеціальності. Знайти визначення фізичної реабілітації взагалі не вдалося. Терміни «фізична терапія» і «фізіотерапія» в англійських літературних джерелах є синонімами, а у вітчизняній науково-методичній літературі термін «фізична терапія» не поширений [3, с. 342–346]. Для назви медичної галузі в англійських джерелах замість прийнятого в нашій державі терміну «фізіотерапія» використовують інші терміни, наприклад «фізіатрія». За визначенням сучасних медичних словників фізіатрія є розділом медицини, що займається профілактикою, діагностикою та лікуванням хвороби чи травми, а також реабілітацією наявних порушень або аномалій психосоматичного розвитку з використанням фізичних (світло, тепло, холод, вода, струм, терапевтичні вправи, механічні прилади) та інколи фармацевтичних засобів. Використовуються також такі назви, як фізіатрікс, фізична медицина, фізична медицина і реабілітація, фізична та реабілітаційна медицина [4].

Згідно Закону України № 2961-IV від 06.10.2005 «Про реабілітацію інвалідів в Україні» поняття «фізична реабілітація» розглядається як система заходів, спрямованих на вироблення і застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації, що забезпечують функціональне відновлення особи, виявляють і розвивають резервні і компенсаторні можливості організму шляхом вироблення нових рухів, компенсаторних навичок, користування технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення [5].

За даними українсько-латинсько-англійського медичного словника, фізична реабілітація – це «комплекс заходів, спрямованих на відновлення порушених функцій організму й працездатності хворих та інвалідів» [6].

Т.Ю. Круцевич, визначає поняття «фізична реабілітація», як «комплекс заходів, скерований на відновлення втраченої або послабленої функції після захворювання або травми» [7].

А.Г. Шевцов вважає, що фахівці з фізичної реабілітації повинні готуватись як «педагоги у сфері відновлення чи переробки рухової діяльності і неповносправних осіб» [8].

В.Г. Савченко та В.В. Клапчук у своїй роботі вказують, що фізична реабілітація здійснюється не лише в рамках медичної реабілітації [9]. Це твердження підтримують автори інших наукових праць, які не схильні протиставляти фізичну реабілітацію і медикаментозно-фармакологічне лікування та вважають, що робота фахівців з фізичної реабілітації повинна плануватися в партнерстві з лікарями і тільки така спільна діяльність дозволить значно покращити рівень здоров'я нації [10].

В. Клапчук, Г. Тумілович досліджують актуальні питання і сучасні тенденції розвитку фізичної реабілітації України [11]. Автори зазначають, що з кожним роком фізична реабілітація набуває значного поширення у всіх галузях, чому сприяє заснована у 2007 році Українська Асоціація фахівців фізичної реабілітації, адже визначила новий етап розвитку фізичної реабілітації в Україні. Організація Асоціації – це спроба заохочувати та запроваджувати високі стандарти реабілітаційної діяльності, освіти та практики, створення єдиного загальноукраїнського інформаційного середовища, партнерства та співпраці з владою, національними та міжнародними організаціями [1].

Отже на думку багатьох вчених, фізична реабілітація посідає одне з основних місць у комплексі реабілітаційних заходів, заснована на широкому використанні засобів фізичної культури й спрямована на лікування травм і захворювань, профілактику ускладнень, відновлення психологічної сфери хворого, відновлення побутових і трудових навичок. Значна кількість наукових поглядів сконцентрована саме навколо обговорення та визначення засобів фізичної реабілітації та особливостей й механізмів їх застосування. Автори багатьох наукових праць стверджують, що майбутня перспектива даних досліджень забезпечить підвищення якості та ефективності комплексного процесу реабілітації населення нашої країни [11; 12].

2. Організаційно-методичний аспект проблеми фізичної терапії в умовах євроінтеграції України.

Проблема професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації знайшла

відображення у багатьох дослідженнях. Зокрема, розроблено понятійний апарат підготовки фахівців із фізичної реабілітації (О. Вацеба, Г. Верич, Т. Круцевич, В. Мухін, В. Мурза, С. Попов, Є. Приступа), висвітлено загальні питання професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах (Н. Белікова, А. Герцик, Т. Д'яченко, В. Кукса, О. Міхеєнко, Л. Сущенко); конкретизовано окремі аспекти медичної та соціальної реабілітації [13-18].

Обговорення проблем професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації відбуваються на щорічних конференціях. Наприклад:

У Тернопільському державному медичному університеті імені І.Горбачевського 19-20 жовтня 2017 року відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання медичної та фізичної реабілітації». Професор Харківської медичної академії післядипломної освіти Л.Васильєва-Лінецька детально зупинилася на використанні компетентнісного підходу у підготовці фахівців фізичної і реабілітаційної медицини. З доповіддю «Перспективи розвитку медичної реабілітації» виступив професор Донецького національного медичного університету імені М.Горького В. Сокрут.

17-18 травня 2018 р. на базах кафедр медицини та фізичної терапії й туризму факультету природознавства, здоров'я людини і туризму Херсонського державного університету відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Рекреація, фізична терапія, туризм: досвід, проблеми, перспективи». Детально обговорені шляхи підвищення якості підготовки фахівців у сфері фізичної терапії, ерготерапії. Рекреаційні ресурси та історико-культурний потенціал: стан, проблеми та особливості використання.

Багато питань професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації висвітлено у доповідях на конференціях, тезах та статтях. Так, Н. О. Белікова досліджує питання організації практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації [19].

Т.М. Бугеря використовує нові методи при формуванні готовності фахівців з фізичної реабілітації до професійної діяльності на основі міжпредметних зв'язків [20].

А.С. Вовканич та С.І. Городинський акцентують увагу власних досліджень на багатогранності процесу практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації [21; 22].

Низка авторів досліджують проблеми та практичні аспекти підготовки бакалаврів фізичної реабілітації в різних країнах [23;24;25] (табл. 1).

Таблиця 1

Основні наукові та практичні праці з питань проблема професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації

Автор	Назва наукової праці	Назва видання
Н. О. Белікова	Організація практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації	Освітологічний дискурс. 2014. № 2. С. 13-22.
Т.М. Бугеря	Формування готовності фахівців з фізичної реабілітації до професійної діяльності на основі міжпредметних зв'язків	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2011. № 1. С. 17-20.

А. С. Вовканич	Особливості підготовки фахівців з фізичної реабілітації	Науковий потенціал вищої школи: збірник наукових праць VI міжвузівської наук.практ. конф. Миколаїв, 2010. С. 18-19.
Городинський С.І.	Багатогранність процесу практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації	Молодий вчений. 2015. № 1 (16). С. 196-199.
А.М. Герцик	Фахівець з фізичної реабілітації, чи фізичний терапевт: національне та міжнародне тлумачення назв професій	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2010, № 10. С. 21-24.
Гребняк Н.П., Агарков В.И.	Здоровье населения Украины в глобальном измерении	Медичні перспективи. 2012. № 1 (том XVII). С. 128-134.
Т.В.Д'яченко	Стан вивчення проблеми підготовки фахівців-реабілітологів в освітньому просторі України	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2007. № 10. С. 38-41.
С.Ю. Кобелев	Перспектива розвитку фізичної терапії у системі охорони здоров'я України	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2011. № 5. С. 39-42.
Крупа В.В	Визначення сутності та змісту формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації	Педагогічні науки. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. 2014. № 4(73). С. 176-187.
Міхеєнко О.І., Котелевський В.І.	. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2014. № 9. С. 41-46.
Ороховський В.И., Бурцева Л.О.	Проблеми навчально-професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2009. № 5. С. 195-198.
Л.Г. Шаплина	Физическая реабилитация. Современные аспекты	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012. № 9. С. 98-103.

Джерело: систематизовано авторами

3. Оздоровчий та лікувально-профілактичний аспект проблеми фізичної терапії в умовах євроінтеграції України.

У Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» чітко зазначено зокрема такі види реабілітації:

- фізкультурно-спортивна реабілітація — система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою та спортом функціональних можливостей її організму для покращання фізичного і психологічного стану;

- фізична реабілітація — система заходів, спрямованих на вироблення та застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації,

що забезпечують функціональне відновлення особи, виявляють і розвивають резервні та компенсаторні можливості організму шляхом вироблення нових рухів, компенсаторних навичок, користування технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення. Цілком очевидно, що вищенаведені види реабілітації знаходяться у компетенції саме фахівця фізичної реабілітації [5].

Рис. 1. Схема засобів фізичної реабілітації

Методи та засоби фізичної реабілітації активно досліджують вчені. Так, питання розвитку методів та засобів фізичної реабілітації представлені на конференціях:

- 1 Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання медичної та фізичної реабілітації» (м. Тернопіль);
- 2 Актуальні питання медико-соціальної експертизи і реабілітації хворих та інвалідів (м. Дніпро) [26];
- 3 Актуальні питання застосування мануальної терапії в клініці внутрішніх хвороб (м. Дніпро) [27].

Застосування методів фізичної реабілітації хворих похилого віку з остеоартрозом колінних суглобів на санаторно-курортному етапі реабілітації розвинені у праці І. Р. Мисула [28]. Лікувальна фізкультура в комплексному лікуванні окорухових порушень у нейрохірургічних та неврологічних хворих представлена у методичних рекомендаціях АМН України, МОЗ України [29]. Технології реабілітації пацієнтів з пошкодженням спинного мозку представлені у практичному посібнику М. Б. Цикунова [30]. Окремі питання, пов'язані з реабілітацією у спорті досліджують В. А. Шаповалова, М. В. Степашко, Л. В. Сухостат [31;32]. Складання кінезореабілітаційних програм на етапах реабілітації спортсменів досліджують Сентябрьов Н.Н., Іванов І.Н. [33].

У реабілітації хворих широко використовуються проблемно-орієнтований і пациенто - центрований підходи. Цілі і результати лікування, орієнтовані на вимоги міжнародної класифікації функціонування.

Висновки. Аналіз сучасної науково-методичної літератури дозволив

виділити актуальні проблеми фізичної реабілітації в умовах євроінтеграції України дозволив виділити три основні аспекти цієї проблеми: сутнісно-термінологічний, організаційно-методичний; оздоровчий та лікувально-профілактичний. Саме такий поділ аспектів проблем дозволяє визначити основні частини реабілітаційних систем, спрямованих на оздоровлення молоді. Перспектива подальших досліджень полягає у розробці інтегративних реабілітаційних систем, що одночасно застосовували б сумісний вплив на психологічну сферу, на функціональний стан хворого та інші чинники розвитку його захворювань. З урахуванням проаналізованих вище аспектів фізичної реабілітації (сутнісно-термінологічного, організаційно-методичного; оздоровчого та лікувально-профілактичного), з нашої точки зору, ця тема має наукове теоретичне обґрунтування, забезпечує підвищення ефективності реабілітаційних методик і має широку перспективу розвитку у фізичній реабілітації всіх верств населення.

Список використаної літератури

- Українська асоціація фізичної терапії. Загальні питання фізичної реабілітації. Що таке ерготерапія? Взято з: <http://www.physrehab.org.ua/forum/topic/83.html>.
- Ерготерапія (Occupational Therapy) – нова професія в сфері реабілітації для України. Взято з: http://www.uaua.info/mamforum_arch/theme/516316.html.
- Герцик А.М. (2003) Трактатування ключових термінів в освітньо-професійній галузі фізичної реабілітації *Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту*. Вип. 7: в 3 т. Т. 1. 342–346.
- Physiatry – definition of physiatry in the Medical dictionary – by the Free Online Medical Dictionary, Thesaurus and Encyclopedia. Взято з : <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/physiatry>.
- Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Взято з: <http://www.physrehab.org.ua/>
- Григор'єв А.Й., Балан М.М., Ракул А.Б. (2008) *Енциклопедія фізичної реабілітації*. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 712 с.
- Круцевич Т.Ю. (Ред.) (2003) Теория и методика физического воспитания. К.: Олимпийская литература, 2003. 423 с.
- Шевцов А.Г. (2009) Освітні основи реабілітології. К.: „МП Леся”. 483 с.
- Савченко В.Г., Клапчук В.В. (2003) Фізична реабілітація: питання підготовки фахівців у вищих навчальних закладах освіти та їх правового статусу в Україні. *Спортивний вісник Придніпров'я*. № 3–4. 87–90.
- Кобелев С.Ю.(2009) Історія розвитку Української Асоціації фахівців фізичної реабілітації *Бюлетень Української асоціації фахівців фізичної реабілітації*. 2009. №1. 3-5.
- Клапчук В. Тумілович Г. (2013) Історичні аспекти і сучасні тенденції розвитку фізичної реабілітації України *Актуальні проблеми валеології та реабілітації*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Сімферополь. 48–51.
- Мухін В.М. (2009) *Фізична реабілітація*. К. : Олімпійська література.
- Зенченков І.П. (2005) Філософсько-педагогічна взаємодія духовного і фізичного в процесі формування майбутнього педагога-реабілітолога *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* Харків-Донецьк: ХДАДМ №. 10. 21–23.
- Кукса В. О. (2002) Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у вищих

- навчальних закладах (Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04) Київ.
- Левченко В.А., Вакалюк І.П., Бондаренко В.М., Мудрак М.В. *Бондар Ю.М. (2007) Актуальні питання фізичної реабілітації*. Івано-Франківськ, 2007.
- Клапчук В.В., Магльований А.В.(Ред.) (2006) *Фізична реабілітація та спортивна медицина: Профільні кафедри і курси вищ. мед. та фізкультурних закладів освіти України*. Львів : Ліга-Прес.
- Абрамов В.В., Смирнова О.Л. (Ред.) (2014) *Фізична реабілітація, спортивна медицина : нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів IV рівня акредитації*. Дніпропетровськ : Журфонд.
- Матеріали світової конференції фізичної терапії. Основні положення. Опис фізичної терапії (2011). *Бюлетень Української асоціації фізичної реабілітації*. Львів.
- Белікова Н.О. (2014) *Організація практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. Освітологічний дискурс*. № 2. 13-22.
- Бугеря Т.М. (2011) *Формування готовності фахівців з фізичної реабілітації до професійної діяльності на основі міжпредметних зв'язків. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 1. 17-20.
- Вовканич А.С. (2010) *Особливості підготовки фахівців з фізичної реабілітації Науковий потенціал вищої школи: збірник наукових праць VI міжвузівської науково-практичної конференції*. Миколаїв. 18-19.
- Городинський С.І. (2015) *Багатогранність процесу практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. Молодий вчений*. № 1 (16). 96-199.
- Герцик А.М. (2006) *Організаційно-методичні аспекти підготовки бакалаврів фізичної реабілітації в Канаді* (Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.03). Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. Київ.
- Occupational Therapy Practice Framework: Domain and Process (2011) *American Journal of Occupational Therapy*. № 56. 609-639.
- Moruno Miralles P., Talavera Valverde M. A. (2014) *Occupational Therapy: An historical perspective. 90 years after its establishment*. TOG (A Coruna): APGTO.
- Науменко Л.Ю., Чемирисов В.В. (Ред.) (2015) *Актуальні питання медико-соціальної експертизи і реабілітації хворих та інвалідів : зб. наук.-практ. праць / МОЗ України, ДЗ "Дніпропетр. мед. акад. МОЗ України"*; Дніпропетровськ: Вип. 3
- Актуальные вопросы применения мануальной терапии в клинике внутренних болезней : материалы XII-ой науч.-практ. конф.(2007). Днепропетр. мед. ин-т традиц. и народ. медицины, Днепропетр. регион. о-во мануальных терапевтов Украины. Днепропетровск.
- Мисула І. Р. (Уклад.) (2014) *Застосування методів фізичної реабілітації хворих похилого віку з остеоартрозом колінних суглобів на санаторно-курортному етапі реабілітації*. Київ.
- Лікувальна фізкультура в комплексному лікуванні окорухових порушень у нейрохірургічних та неврологічних хворих* (2007): метод. рек. АМН України, МОЗ України, Укр. центр наук. мед. інформації і пат.-ліценз. роботи. Київ.
- Цикунов М.Б. [и др.]. (2010) *Технологии реабилитации пациентов с повреждением спинного мозга*. ОАО "Реабилитаци. центр для инвалидов "Преодоление". Москва: ОАО "Московские учебники и Картолиитография".
- Шаповалова В. А. [та ін.]. (2008) *Спортивна медицина і фізична реабілітація : навч. посіб. для студ. вищ. мед. закладів освіти IV рівня акредитації*. Київ : Медицина.
- Степашко М.В., Сухостат Л.В. (2010) *Масаж і лікувальна фізкультура в медицині : підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів I-III рівнів акредитації*. Київ : Медицина.

Сентябрев Н.Н., Иванов И.Н. (2015) Составления кинезореабилитационных программ на этапах реабилитации больных и инвалидов. *Медицина и здравоохранение*. № 1-1. 1-9.

Відомості про авторів

Єршова А.О., студентка, Харківська державна академія фізичної культури, м. Харків, Україна

Полковник-Маркова Вікторія Сергіївна, старший викладач кафедри фізичної реабілітації і рекреації. Харківська державна академія фізичної культури

E-mail: vikmarkova@ukr.net

ORCID.ORG/ 0000-0002-5062-5186